

הראי"ה בפרשה

פרשת השבוע עם הרב קוק

עלון 787

לפרשת האזינו:

שובה ישראל עד ד' אלוך

שבת "שובה" - הרב שלמה אישון, רב מזרח העיר רעננה ת"ו

על הפסוק "וישב ראובן אל הבור והנה אין יוסף בבור ויקרע את בגדיו"¹ שואל המדרש: "והיכן היה? ... רבי אליעזר אומר: בשקו ובתעניתו, כשנפנה הלך והציץ לאותו בור ... אמר לו הקב"ה מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה ואתה פתחת בתשובה תחלה? חייך שבן בנך עומד ופותח בתשובה תחלה! ואיזה זה הושע, שנאמר 'שובה ישראל עד ד' אלוך'."²

ולכאורה קשה, הלא ראובן לא היה הראשון שעשה תשובה, הרי קדמו לו קין ואדם הראשון?!

לביאור הדברים נקדים את דברי מרן הרב זצ"ל על הפסוק: "ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים..."³, וכך הוא כותב: "הסיבות המדיחות את האדם שתיים הנה, או שיטעה בדעתו ושכלו לחשב על הרע טוב ועל הטוב רע, או שתאוו גוברת עליו. והנה אשור הוא לשון הבטה והשקפה, וארץ אשור הכונה לרמוז על הגלות של טעות השכל... וארץ מצרים נקראת הגלות של תאוות העולם הזה כי מצרים היא ערות הארץ ומקור התאוות והחומריות כולן."⁴

התרת נדרים מושתת על פתח – דהיינו על טעות שכלית, שאילו היה יודע את האמת לא היה נודר, או על חרטה – דהיינו התגברות היצר או כעס שהביאו אותו לנודר ועתה הוא מתחרט, וכך הוא גם הענין בתשובה: הנדחים בארץ מצרים - הם החוטאים מחמת יצרם ותשובתם מושתת על חרטה. האובדים בארץ אשור הם החוטאים מחמת טעות בהשקפת עולמם ותשובתם מושתת על פתח.

בעל ספר "בית ישי"י"⁵ מבאר שהחידוש בתשובתו של ראובן היה בכך ששב בתשובה של פתח. וזהו שדקדקו חז"ל בלשונם: אתה פתחת בתשובה תחילה. חטאם של קין ואדם הראשון נבע מהתגברות היצר, אך אצל ראובן היתה זו טעות שכלית.

חז"ל אומרים על ראובן: "עלבון אמו תבע. אמר: אם אחות אמי היתה צרה לאמי, שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי? עמד ובלבל את מצעה"⁶, ובאר המהרש"א: שראובן טעה וחשב שלא נשתחררו בלהה וזלפה ועל כן כינה את בלהה "שפחת אחות אמי", ומזה הטעם קראו לבני השפחות עבדים כי וולד שפחה כמותה.

על טעותו עמד ראובן אחרי שיוסף חולם שהשמש והירח משתחווים לו. הירח אינו רומז לרחל שכבר מתה אלא לבלהה, ונמצא שיעקב ובלהה משולים לשמש וירח שהם בחינת בעל ואשה.

מששמע זאת ראובן הבין שטעה ועשה תשובה. על כן רומזת התורה על תשובתו של ראובן בהקשר למכירת יוסף: השנאה כלפי יוסף נבעה מכך שהיה מספר לאביו שבני לאה מזלזלים בבני השפחות וקוראים להם עבדים, ועתה התברר לראובן שאכן צדק יוסף בתלונתו זו על בני לאה.

הושע עוסק גם הוא בתשובה של פתח: "אשור לא יושענו, על סוס לא נרכב..."⁷ - הכרה שהמחשבה כאילו ניתן לסמוך על אשור היא מוטעית, ועיי"כ "שובה ישראל". זוהי תשובה שכלית, שהיא, כלשונו של מרן הרב זצ"ל, התשובה העליונה "שעיני כל אליה נשואות. שהיא מוכרחת לבוא ושסופה לבוא"⁸. במהרה בימינו אמן.

⁷ ספר הושע פרק יד, ד
⁸ אורות התשובה, פרק א התשובה השכלית פרק א, עמוד כג

⁴ מדבר שור, הדרשה השמינית
⁵ להרב שלמה פיישר זצ"ל
⁶ מסכת שבת דף נה, ב

¹ ספר בראשית פרק לז, כט
² בראשית רבה, פרשה פד, יט
³ ספר ישעיהו פרק כג, יז